

Kard. Carlo FURNO

TOTUS TUUS: MATKA BOŻA W ŻYCIU I NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Misja Kościoła jest misją macierzyńską: przyjmować Jezusa i przekazywać Go. Kościół uczy się tego macierzyństwa od Maryi, a jednocześnie Maryja jest Matką za pośrednictwem Kościoła.

Podjęmując tematykę tak ważną dla nauczania i posługi duszpasterskiej Jana Pawła II, niepozostającą bez wpływu na przebieg jego dramatycznego, ale też promiennego pontyfikatu, uznałem za słuszne przedstawienie jej w trzech zasadniczych punktach: 1. życie Ojca Świętego kształtowane przez „Totus Tuus”; 2. mariologia Jana Pawła II; 3. duchowość maryjna Papieża (żywa więź z Chrystusem i Jego Matką).

Oddam głos przede wszystkim Papieżowi. Od takiego Pasterza i Nauczyciela, jakim jest Ojciec Święty, trzeba się więcej uczyć, a mniej go interpretować.

ŻYCIE KSZTAŁTOWANE PRZEZ „TOTUS TUUS”

Życie Jana Pawła II kształtowane jest w duchu zawołania „Totus Tuus”, „cały Twój”. Jego nauczanie i osobiste świadectwo charakteryzuje się głęboką pobożnością maryjną, która ze swej natury ma wymiar chrystologiczny. Jeśli wiara, zgodnie z nauczaniem encykliki *Veritatis splendor*, jest poznaniem Chrystusa w wewnętrznym doświadczeniu (por. nr 88), to Maryja jest – jak pisze Papież w Liście apostolskim *Tertio millennio adveniente* (nr 43) – „wzorem wiary autentycznie przeżytej”. Motto „Totus Tuus” wskazuje na egzystencjalne i całkowite oddanie się Chrystusowi przez Maryję na służbę Kościołowi.

W swoim pierwszym radiowym orędziu *Urbi et Orbi*, 17 października 1978 roku, Ojciec Święty sam wyjaśnił owo maryjne doświadczenie, podkreślając wymiar chrystologiczny i eklezjologiczny, głęboko wpisany w jego serce: „W tej właśnie ważnej i budzącej niepokój godzinie, nie możemy nie zwrócić się z synowskim oddaniem do Dziewicy Maryi, która w tajemnicy Chrystusa zawsze żyje i działa jako Matka, i powtórzyć te słowa «Totus Tuus», które

przed dwudziestu laty w dniu sakry biskupiej wypisaliśmy w sercu i w Naszym godle”¹.

Po tym krótkim wyjaśnieniu, w tymże 1978 roku, podczas swojej pierwszej wizyty jako Biskup Rzymu w bazylice Santa Maria Maggiore (Matki Boskiej Większej), z okazji święta Niepokalanego Poczęcia, Jan Paweł II przybliżył znaczenie zawołania „Totus Tuus” wypisanego w jego herbie biskupim. Podczas homilii wspomniał papieża Pawła VI, który 21 grudnia 1964 roku po uroczystym ogłoszeniu Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* i po zamknięciu trzeciej sesji Soboru Watykańskiego II, zaprosił ojców soborowych do tej właśnie Bazyliki, by ogłosić Maryję Matką Kościoła: „Aby bardziej uwypuklić to wyrażenie, Paweł VI razem z ojcami soborowymi przybył właśnie tutaj, do bazyliki Santa Maria Maggiore, gdzie Maryja od tylu wieków otaczana jest szczególną czcią i miłością, pod wezwaniem «Salus Populi Romani».[...] I dlatego Papież, u początków swojego posługiwania biskupiego na katedrze św. Piotra w Rzymie, pragnie powierzyć Kościół w sposób szczególny Tej, [...] o której Paweł VI powiedział, że jest «początkiem lepszego świata», Niepokalanej. Powierza Jej samego siebie, jako sługę sług Bożych, zawiera tych wszystkich, którym służy, i tych, którzy z nim służą. Powierza Jej Kościół rzymski, jako rękojmię i początek wszystkich Kościołów świata w ich powszechnej jedności. Powierza je Jej i oddaje jako Jej własność!

Totus Tuus ego sum et omnia mea Tua sunt. Accipio Te in mea omnia: Jestem cały Twój i wszystko co mam jest Twoje. Bądź moją Przewodniczką we wszystkim”².

Dziennikarz A. Frossard w książce *Nie lękajcie się!* przytacza słowa Papieża, które wskazują na trynitarny i chrystologiczny wymiar jego maryjnego motta. Ojciec Święty stwierdza, że *Traktat o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny* św. Ludwika Marii Grignion de Montfort był jego stałą lekturą w czasie potajemnych przygotowań do kapłaństwa³.

W swojej autobiograficznej książce *Dar i Tajemnica. W 50 rocznicę moich święceń kapłańskich*, wydanej 5 listopada 1996 roku, Jan Paweł II odsłania maryjne korzenie swojego powołania, wyraźnie odwołując się do nauk św. Ludwika Marii Grignion de Montfort. W ten sposób opisuje swoje przygotowania do kapłaństwa: „O ile dawniej byłem przekonany, że Maryja prowadzi nas do Chrystusa, to w tym okresie zacząłem rozumieć, że również Chrystus prowadzi nas do swojej Matki. Był taki moment, kiedy nawet ponie-

¹ Jan Paweł II, *Wierność Soborowi* (Pierwsze orędzie radiowe i telewizyjne „Urbi et Orbi”, 17 X 1978), w: tenże, *Nauczanie papieskie*, t. 1 (1978), red. E. Weron SAC, A. Jaroch SAC, Pallottinum, Poznań-Warszawa 1987, s. 6.

² Tenże, *Maryja – decydującym momentem w historii zbawienia* (Homilia wygłoszona w bazylice Santa Maria Maggiore, 8 XII 1978), w: tenże, *Nauczanie papieskie*, t. 1, s. 141, 143.

³ Por. A. Frossard, „*Nie lękajcie się!*” *Rozmowy z Janem Pawłem II*, tłum. A. Turowiczowa, Libreria Editrice Vaticana, [b.m.w.] 1982, s. 152-155.

kąd zakwestionowałem swoją pobożność maryjną uważając, że posiada ona w sposób przesadny pierwszeństwo przed nabożeństwem do samego Chrystusa. Muszę przyznać, że wówczas z pomocą przyszła mi książeczka św. Ludwika Marii Grignion de Montfort, nosząca tytuł *Traktat o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny*. W książeczce tej znalazłem poniekąd gotową odpowiedź na moje pytania. Tak, Maryja nas przybliża do Chrystusa, prowadzi nas do Niego, ale pod warunkiem, że przeżyjemy Jej tajemnicę w Chrystusie. Traktat św. Ludwika Marii Grignion de Montfort może razić swoim stylem przesadnym i barokowym, ale sam rdzeń prawd teologicznych, które w tym traktacie się zawierają, jest bezcenny. Autor jest teologiem wielkiej klasy. Jego myśl mariologiczna zakorzeniona jest w tajemnicy trynitarniej oraz w prawdzie o Wcieleniu Słowa Bożego.

Zrozumiałem wówczas, dlaczego Kościół trzy razy w ciągu dnia odmawia *Anioł Pański*. Zrozumiałem też, jak bardzo kluczowe są słowa tej modlitwy: «Anioł Pański zwiastował Pannie Maryi. I poczęła z Ducha Świętego... Oto ja, służebnica Pańska. Niech mi się stanie według słowa twego... A Słowo stało się ciałem i zamieszkało między nami...» Istotnie słowa kluczowe! Wyrażają one zasadniczą treść największego wydarzenia, jakie dokonało się w dziejach ludzkości.

Tu tłumaczy się pochodzenie owego «Totus Tuus». Bierze ono początek właśnie od św. Ludwika Marii Grignion de Montfort. Jest właściwie skrótem pełniejszej formuły zawierzenia Matce Bożej, które brzmi: Totus Tuus ego sum et omnia mea Tua sunt. Accipio Te in mea omnia. Praebe mihi cor Tuum, Maria.

Tak więc, dzięki św. Ludwikowi, zacząłem na nowo odkrywać wszystkie skarby dotychczasowej pobożności maryjnej, ale niejako z nowych pozycji⁴.

Jan Paweł II jest żywą ikoną owego „Totus Tuus”. W swoich apostolskich podróżach osobiście nawiedził najważniejsze sanktuaria maryjne Kościoła katolickiego, pozostawiając w każdym z nich świadectwo żywej maryjnej wiary. W swoich rozważaniach podczas modlitwy *Anioł Pański* w ciągu całego Roku Maryjnego (1987-1988) Ojciec Święty odbył także duchową pielgrzymkę przez najbardziej znane sanktuaria maryjne świata. Prezentując charakterystyki każdego z sanktuariów, podkreślał on żywą matczyną obecność Matki Najświętszej pośród każdego ludu i narodu. 21 czerwca 1987 roku, w przemówieniu przed modlitwą *Anioł Pański*, Papież zasygnalizował temat, który omawiał podczas kolejnych rozważań na *Anioł Pański*. W rozważaniu przed tą modlitwą w roku 1992, z okazji pięćsetlecia ewangelizacji Ameryki, Ojciec Święty wyjaśnił wagę i znaczenie niektórych sanktuariów maryjnych Ameryki Łacińskiej, poza tymi spośród nich, o których wspominał już w Roku Maryjnym.

⁴ Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica. W 50. rocznicę moich święceń kapłańskich*, Wydawnictwo Św. Stanisława BM, Kraków 1996, s. 29-31.

Coroczne papieskie nawiedzenie rzymskiej bazyliki Matki Bożej Większej, które odbywało się od 1978 do 2002 roku, jest symbolem jego „wędrownego” pontyfikatu, zarówno w sensie geograficznym, jak i chronologiczno-zbawczym, i ma na celu wprowadzenie całego Kościoła w trzecie tysiąclecie. To zwyczajowe zatrzymanie się przy Via Liberiana w bazylice Theotokos (Matki Boga) odsłania nam jego na wskroś maryjne serce. W tym znaczeniu bazylika Matki Boskiej Większej razem z kolumną Niepokalanej na placu Hiszpańskim mogą być uznane za prawdziwą „stację” maryjną Jana Pawła II.

Wyjaśnienie formuły „Totus Tuus” znalazło się też w Liście apostolskim o różańcu świętym *Rosarium Virginis Mariae* z 16 października 2002 roku. Według Jana Pawła II zawierzenie Maryi jest potwierdzeniem nauczania soborowego zawartego w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, gdyż modlitwa do Maryi „nie przeszkadza [...] w żaden sposób bezpośrednio łączności wiernych z Chrystusem, przeciwnie, umacnia ją” (nr 60). „Jest to jasna zasada wyrażona przez Sobór Watykański II. Mocno doświadczyłem tej prawdy w moim życiu i uczyniłem z niej podstawę mojej dewizy biskupiej: «Totus Tuus». Inspiracją tej dewizy jest, jak wiadomo, doktryna św. Ludwika Marii Grignion de Montforta, który tak wyjaśniał rolę Maryi w procesie upodabniania się każdego z nas do Chrystusa: «Ponieważ cała doskonałość nasza polega na upodobnieniu się do Chrystusa Pana, na zjednoczeniu z Nim i poświęceniu się Jemu, przeto najdoskonalszym ze wszystkich nabożeństw jest bezspornie to, które nas najdoskonalej upodabnia do Chrystusa, najściślej z Nim jednoczy i całkowicie Jemu poświęca. A że ze wszystkich stworzeń najpodobniejsza do Chrystusa Pana jest Matka Najświętsza, wynika stąd, że spośród wszystkich nabożeństw, tym, które duszę najlepiej poświęca Zbawicielowi naszemu i ją z Nim jednoczy, jest nabożeństwo do Najświętszej Panny, Jego świętej Matki. Im bardziej poświęcona jest Maryi, tym zupełnie należeć będzie do Jezusa»” (*Rosarium Virginis Mariae*, nr 15).

MARIOLOGIA JANA PAWŁA II

Nauczanie Jana Pawła II jest głęboko przeniknięte przywiązaniem do Matki Najświętszej. Istnieją dwa dokumenty papieskie o tematyce ściśle mariologicznej: encyklika *Redemptoris Mater* z roku 1987 oraz List apostolski *Rosarium Virginis Mariae*. Jednakże poczynając już od pierwszej encykliki (*Redemptor hominis* z roku 1979), aż po ostatnią (*Ecclesia de Eucharistia* z roku 2003), jak też we wszystkich jego adhortacjach oraz w wielu innych dokumentach, wątek maryjny ukazany jest w sposób harmonijnie powiązany z treścią nauczania wiary. Ten maryjny skarbiec w nauczaniu Jana Pawła II stanowi kontynuację mariologii soborowej (zob. ósmy rozdział konstytucji *Lumen gentium*) i nauczania papieża Pawła VI (zob. encyklika *Marialis cultus*). Maryjny

wymiar pielgrzymowania ku trzeciemu tysiącleciu i na początku nowego milenium został utrwalony w fundamentalnych wypowiedziach mariologicznych głównych papieskich dokumentów.

4 marca 1979 roku została ogłoszona pierwsza encyklika Jana Pawła II *Redemptor hominis*, która jest wyraźnym zaproszeniem do spotkania z Chrystusem. W zakończeniu tej encykliki Ojciec Święty zachęca Kościół, aby zgromadzony w Wieczerniku razem z Maryją, szedł naprzód w historycznej wędrówce ku trzeciemu tysiącleciu: „Maryja musi się znajdować na wszystkich drogach codziennego życia Kościoła. Poprzez Jej macierzyńską obecność Kościół nabiera szczególnej pewności, że żyje życiem swojego Mistrza i Pana, że żyje Tajemnicą Odkupienia w całej jej życiodajnej głębi i pełni” (nr 22).

Pierwsza Adhortacja apostolska Jana Pawła II *Catechesi traedende* z 16 października 1979 roku jest podsumowaniem Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów na temat katechezy. W dokumencie tym Maryja ukazana jest jako matka i wzór katechetów, gdyż „Ona [...] patrzyła, jak Jej Syn «Jezus czynił postępy w mądrości, w latach i w łasce» [...] była pierwsza wśród Jego uczniów [...] dlatego, że nikt nie był tak jak Ona, w tak głębokim sensie «uczniem Boga»” (nr 73). Jest Ona „żywym katechizmem” (tamże), „matką i wzorem katechetów” (tamże).

Temat miłosierdzia Bożego został szeroko rozwinięty w encyklice *Dives in misericordia*, ogłoszonej 30 listopada 1980 roku. Dziewica Maryja jest Matką miłosierdzia: „Maryja jest [...] Tą, która w sposób szczególny i wyjątkowy – jak nikt inny – doświadczyła miłosierdzia, a równocześnie też w sposób wyjątkowy okupiła swój udział w objawieniu się miłosierdzia Bożego ofiarą serca. [...] Maryja więc równocześnie jest Tą, która najpełniej zna tajemnicę Bożego miłosierdzia. Wie, ile ono kosztowało i wie, jak wielkie ono jest. W tym znaczeniu nazywamy Ją również Matką miłosierdzia” (nr 9).

W Adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* z 22 listopada 1981 roku relacja Matki Najświętszej do rodziny ukazana została następująco: „Niechaj Maryja Panna, tak jak jest Matką Kościoła, będzie również Matką «Kościola domowego», ażeby dzięki Jej macierzyńskiej pomocy każda rodzina chrześcijańska mogła rzeczywiście stać się «małym Kościołem», w którym będzie odzwierciedlać się i żyć tajemnica Kościoła Chrystusowego. Niech Ona, Służebnica Pańska, będzie przykładem pokornego i wielkodusznego przyjęcia woli Bożej; niech Ona, Bolesna Matka u stóp Krzyża, łagodzi cierpienia i osusza łzy tych, którzy cierpią z powodu trudności rodzinnych” (nr 86).

W roku 1981 przypadały rocznice Soboru Konstantynopolitańskiego I, który odbył się w roku 381, i pół wieku późniejszego Soboru Efeskiego. W Liście apostolskim *A Concilio Constantinopolitano I* ogłoszonym 25 marca, w uroczystość Zwiastowania Pańskiego, Ojciec Święty zachęcał biskupów do uroczystego obchodzenia tych wydarzeń. Datę obchodów ustanowiono na 7 czerwca, czyli na uroczystość Zesłania Ducha Świętego: rano na placu Świętego Piotra uro-

czyście wspomiano tysiąc sześćsetną rocznicę Soboru Konstantynopolitańskiego I, a po południu, w bazylice Matki Bożej Większej, tysiąc pięćset pięćdziesiątą rocznicę Soboru Efeskiego, na którym Maryja została ogłoszona Matką Boga, „Theotokos”. List był zaproszeniem skierowanym do wszystkich krajowych Konferencji Episkopatów, aby ich przedstawiciele przybyli do Rzymu na obchody w dniu Pięćdziesiątnicy.

13 maja 1981 roku, w dniu, w którym Kościół wspomina objawienia Matki Bożej w Fatimie, Ojciec Święty padł ofiarą zamachu, w którym wyraźnie uwidoczniła się opieka Maryi nad Papieżem. Pomimo zamachu, obchody w dniu 7 czerwca odbyły się – rano w bazylice Świętego Piotra, a po południu w bazylice liberiańskiej. Odtworzono nagrane z tej okazji radiowe orędzie Papieża, kończące się słowami zawierzenia Matce Najświętszej, które odczytano podczas nabożeństwa w Santa Maria Maggiore. Wokół wizerunku Matki Bożej „Salus Populi Romani” zebrało się wówczas pięćdziesięciu kardynałów i dwustu biskupów, liczni wierni oraz przedstawiciele innych Kościołów i wyznań chrześcijańskich. Akt zawierzenia Matce Bożej streszcza wszystkie aspekty obchodów w bazylice Świętego Piotra i Santa Maria Maggiore: chrystologiczny, pneumatologiczny, mariologiczny i eklezjologiczny. Zawarta jest w nim prośba o wstawiennictwo Maryi u Boga, aby na nowo rozlał On Ducha Świętego w Kościele: „O Ty, która byłaś z Kościołem u początków jego posłannictwa, wypraszaj mu, aby idąc na cały świat, stale nauczał wszystkie narody i głosił Ewangelię wszelkiemu stworzeniu. [...] O Ty, która tak głęboko i po macierzyńsku związana jesteś z Kościołem, wyprzedzając na drogach wiary, nadziei i miłości cały Lud Boży [...]. O Matko ludzi i ludów [...] ogarnij miłością Matki i Służebnicy tych, którzy najbardziej na to czekają [...]. Duchu Święty Boże, który z Ojcem i Synem jedną odbierasz chwałę i cześć! Przyjmij wszystkie te słowa pokornego zawierzenia, skierowane do Ciebie w sercu Maryi z Nazaretu, Twojej Oblubienicy i Matki Odkupiciela [...]. I tak dzisiaj my wszyscy powtarzamy: «Przyjdź», ufając Twojemu matczynemu wstawiennictwu, o łaskawa, o litościwa, o słodka Panno Maryjo”⁵.

W tysiąc dziewięćset pięćdziesiątą rocznicę odkupienia, czyli na przełomie 1983-1984 roku, miał miejsce akt zawierzenia i oddania świata pod opiekę Matki Bożej Fatimskiej. 16 października 1983 roku aktu tego dokonali: Jan Paweł II, kardynałowie i biskupi, uczestnicy Synodu Biskupów, którego tematem było „Pojednanie i pokuta w misji Kościoła”, a który trwał od 29 września do 29 października 1983 roku. W Liście apostolskim *Salvifici doloris*, ogłoszonym 11 lutego 1984 roku, Ojciec Święty wskazał na obecność Maryi pod krzy-

⁵ Jan Paweł II, *Całą rodzinę ludzką Tobie, Matko, zawierzamy* (Przemówienie radiowe podczas uroczystości w bazylice Matki Boskiej Większej, 7 VI 1981), w: tenże, *Nauczanie papieskie*, t. 4 (1981), cz. 1, red. E. Weron SAC, A. Jaroch SAC, Pallottinum, Poznań 1989, s. 596n.

żem: „Wraz z Maryją, Matką Chrystusa, stojącą pod Krzyżem, zatrzymujemy się przy wszystkich krzyżach współczesnego człowieka” (nr 31).

W Adhortacji apostolskiej *Redemptionis donum*, ogłoszonej 25 marca 1984 roku, relacja między Maryją a życiem konsekrowanym została streszczona w następujący sposób: „Ona – Dziewica z Nazaretu – jest też najpełniej Bogu poświęcona, najdoskonalej konsekrowana. Jej miłość oblubieńcza osiąga szczyt w Boskim Macierzyństwie z mocy Ducha Przenajświętszego. Ona [...] najdoskonalej wypełnia Jego [Chrystusa] wezwanie: «Pójdź za Mną». [...] idzie za [Chrystusem] – Ona, Matka – jako za swym Mistrzem w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie. [...] Jeśli Kościół cały znajduje w Maryi swój Prawzór – to jak szczególnie znajdujecie go Wy, osoby i wspólnoty konsekrowane w całym Kościele! [...] zwracam się do Was, aby zachęcić Was do odnowienia zakonnej konsekracji, wedle wzoru konsekracji samej Bogarodzicy” (nr 17).

Encyklika *Slavorum Apostoli* z 2 czerwca 1985 roku, dotycząca świętych Cyryla i Metodego, Apostołów Słowian, ukazuje podstawowe cechy inkultuacji orędzia ewangelicznego tych świętych i opisuje ważne wydarzenie złożenia słowiańskich ksiąg liturgicznych na ołtarzu bazyliki Santa Maria Maggiore (wówczas kościół Panny Maryi ad Praesepe): „W Rzymie Papież Hadrian II [...] przyjął ich [św. Cyryla i Metodego] bardzo życzliwie. Potwierdził słowiańskie księgi liturgiczne, które kazał złożyć uroczyście na ołtarzu w kościele Panny Maryi ad Praesepe, dzisiejszej bazylice Santa Maria Maggiore, a uczniom polecił udzielić święceń kapłańskich” (nr 5).

Encyklika o Duchu Świętym *Dominum et Vivificantem*, ogłoszona 16 maja 1986 roku, stanie się punktem odniesienia dla pneumatologicznego wymiaru doktryny maryjnej. „Czas Kościoła rozpoczął się wraz z «przyjściem», czyli zesłaniem Ducha Świętego na Apostołów, zgromadzonych w jerozolimskim Wieczerniku wespół z Maryją, Matką Pana” (nr 25). I dalej: „Maryja weszła w dzieje zbawienia świata poprzez posłuszeństwo wiary. Wiara zaś w swej najgłębszej istocie jest otwarciem ludzkiego serca wobec Daru: wobec samoudzielania się Boga w Duchu Świętym” (nr 51).

Wraz z encykliką *Redemptoris Mater* z 25 marca 1987 roku zostaje ogłoszony nadzwyczajny Rok Święty, poświęcony Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła. Pierwsza i druga część encykliki podkreślają chrystologiczny i eklezjalny wymiar maryjnej doktryny Soboru Watykańskiego II („Maryja w tajemnicy Chrystusa”, „Bogarodzica w pośrodku pielgrzymującego Kościoła”), by w części trzeciej zwrócić uwagę na macierzyńskie pośrednictwo Maryi⁶.

⁶ Encyklika *Redemptoris Mater* wyjaśnia znaczenie maryjnego tytułu „Theotokos” (Matce Boga poświęcona jest bazylika Matki Bożej Większej): „Tylko w tajemnicy Chrystusa wyjaśnia się w pełni Jej własna tajemnica. [...] Przelomowe znaczenie miał tutaj Sobór w Efezie (r. 431), podczas którego ku wielkiej radości chrześcijan, prawda o Boskim macierzyństwie Maryi została uroczyście potwierdzona jako prawda wiary Kościoła. Maryja jest Matką Boga (= Theotokos), ponieważ za

Pośrednictwo Maryi, które zawsze jest „zbawiennym wpływem” (*Redemptoris Mater*, nr 38), realizuje się nie tylko jako uczestnictwo w jedynym pośrednictwie Chrystusa, ale w sposób szczególny jako pośrednictwo macierzyńskie: „pośrednictwo Maryi wiąże się ściśle z Jej macierzyństwem, posiada specyficznie macierzyński charakter, który je wyróżnia od pośrednictwa innych istot stworzonych, które na różny sposób, ale zawsze podporządkowany, uczestniczą w jedynym pośrednictwie Chrystusa. Pośrednictwo Maryi jest także pośrednictwem przez uczestnictwo” (tamże). W tym znaczeniu – jak naucza Sobór Watykański II – Jej macierzyńska rola „nie przyćmiewa i nie umniejsza tego jedynego pośrednictwa Chrystusowego, lecz ukazuje jego moc” (*Lumen gentium*, nr 60).

Wiąże się z tym montfortiańskie motto Jana Pawła II: „W tym względzie miło mi przypomnieć – wśród wielu wyznawców i nauczycieli tej duchowości – postać św. Ludwika Marii Grignon de Montfort, który zachęca chrześcijan do poświęcenia się Chrystusowi przez Maryję, widząc w tym skuteczny sposób wiernego realizowania w życiu zobowiązań Chrztu świętego” (*Redemptoris Mater*, nr 48).

Rok Maryjny, który trwał od 7 czerwca 1987 do 15 sierpnia 1988 roku, rozpoczął się uroczystą modlitwą w wigilię Pięćdziesiątnicy. Odbyła się ona wieczorem 6 czerwca w bazylice Santa Maria Maggiore i była transmitowana drogą satelitarną do wielu krajów świata. Papież rozważał tajemnice różańca świętego, które były przeplatane modlitwą odbywającą się jednocześnie w innych sanktuariach maryjnych świata. W przemówieniu Ojciec Święty przybliżył wiernym treść modlitwy różańcowej i zaprosił ich do rozpoczęcia Roku Maryjnego w postawie wierności i wspaniałomyślności. „Słowami pozdrowienia anielskiego wielokrotnie wzywaliśmy podczas tego różańca, który rozbrzmiewał na całym świecie, Maryję Dziewicę, Matkę Odkupiciela i naszą duchową Matkę. [...] Są prośbą zwróconą do Wszechmogącego Boga za Jej, «łaski pełnej», wstawiennictwem. Zdrowaś Maryjo! To mistyczne wezwanie przeplatane słowami «Ojcie nasz» i «Chwała Ojcu», pozwoliło nam przeżyć chwile głębokiej duchowej komunii, tym bardziej sugestywnej dzięki połączeniu za pośrednictwem interwizji z głównymi sanktuariami maryjnymi. Było to przedziwne współbrzmienie serc, którego echo niosło się po pięciu kontynentach”⁷.

List apostolski *Mulieris dignitatem*, ogłoszony 15 sierpnia 1988 roku, ukazuje godność kobiety w osobie Maryi w świetle objawienia: „Sobór potwierdził,

sprawą Ducha Świętego poczęła w swym dziewiczym łonie i wydała na świat Jezusa Chrystusa – współistotnego Ojcu Syna Bożego. [...] Dogmat Bożego macierzyństwa Maryi był z kolei dla Soboru Efeskiego i jest obecnie dla Kościoła jakby pieczęcią potwierdzającą dogmat Wcielenia, w którym Słowo prawdziwie przyjmuje w jedność swej osoby naturę ludzką, nie unicestwiając jej” (nr 4).

⁷ Jan Paweł II, *Monstra te esse Matrem* (Przemówienie po modlitwie różańcowej w bazylice Matki Boskiej Większej, Rzym, 7 VI 1987), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 8(1987) nr 7, s. 1.

że zrozumienie tajemnicy Kościoła, jego rzeczywistości, jego istotowej żywotności, nie jest możliwe bez odwołania się do Bogarodzicy. Pośrednio znajdujemy tu nawiązanie do biblijnego paradygmatu «niewiasty», który po raz pierwszy zarysowuje się wyraźnie w zapisie «początku» (por. Rdz 3, 15), wyznaczając szlak od Stworzenia, poprzez grzech, do Odkupienia. [...] z pola widzenia naszej wiary nie możemy zagubić tajemnicy «niewiasty»: dziewicy-matki-oblubienicy» (nr 22). „Niech Maryja, która przoduje całemu Kościołowi na drodze «wiary, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem», wyjedna nam wszystkim również i ten «owoc» w Roku, który Jej poświęciliśmy, u progu trzeciego tysiąclecia od przyjścia Chrystusa» (tamże, nr 31).

Adhortacja apostolska *Christifideles laici* z 30 grudnia 1988 roku powierza Maryi troskę o wierne wytrwanie świeckich w ich powołaniu i życiu zgodnym z jego podstawowymi założeniami: „naucz nas swojego oddania / w służbie Bogu i zbawieniu świata. / [...] prowadź nas i wspieraj, / abyśmy zawsze żyli jak prawdziwi / synowie i córki Kościoła Twojego Syna / i przyczyniali się do utrwalania tu na ziemi / cywilizacji prawdy i miłości, / zgodnie z wolą Boga i dla Jego chwały” (nr 64).

Adhortacja apostolska *Redemptoris custos* z 15 sierpnia 1989 roku opisuje postawę św. Józefa w relacji do wiary Maryi: „Okazał [...] podobną jak Maryja gotowość woli wobec tego, czego odeń żądał Bóg przez swego Zwiastuna” (nr 3). „Wiara Maryi spotyka się z wiarą Józefa. [...] Można powiedzieć, iż to, co uczynił Józef, zjednoczyło go w sposób szczególny z wiarą Maryi: przyjął on jako prawdę od Boga pochodzącą to, co Ona naprzód przyjęła” (tamże, nr 4).

Misyjna encyklika *Redemptoris missio*, ogłoszona 7 grudnia 1990 roku, ukazuje maryjny wymiar misji Kościoła w świetle Wieczernika i w relacji do działania Ducha Świętego: „Jak Apostołowie po wniebowstąpieniu Chrystusa, Kościół winien zgromadzić się w Wieczerniku «z Maryją, Matką Jezusa» (Dz 1, 14), by błagać o Ducha Świętego i otrzymać moc i odwagę do wypełnienia nakazu misyjnego. My również potrzebujemy, o wiele bardziej niż Apostołowie, by Duch nas przemienił i prowadził” (nr 92).

W Adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis* z 25 marca 1992 roku Maryja ukazana jest jako szczególny wzór i macierzyńska pomoc w całym procesie formacyjnym powołania kapłańskiego: „Maryja, Dziewica-Matka żyjąca w najściślejszym zjednoczeniu z Chrystusem, bardziej niż wszystkie inne stworzenia doświadczyła pełnej prawdy powołania, gdyż nikt inny nie odpowiedział z tak wielką miłością na nieogarnioną miłość Boga jak Ona” (nr 36).

W *Katechizmie Kościoła katolickiego* maryjne treści przedstawione są w sposób dostosowany do charakteru dokumentu i wyczerpujący. 7 grudnia 1992 roku, podczas oficjalnej prezentacji tego dokumentu, Ojciec Święty powiedział: „Niech Najświętsza Dziewica, której Niepokalanemu Poczęciu poświęcona jest jutrzejsza uroczystość, pomoże nam przyjąć ten cenny dar i docenić jego wartość, niech będzie dla nas wzorem i oparciem w dawaniu innym

Bożego słowa, które *Katechizm Kościoła katolickiego* przekazuje dziś wiernym i całemu światu”⁸.

W encyklice *Veritatis splendor* z 6 sierpnia 1993 roku wspomniana jest Maryja jako Matka Miłosierdzia: „Maryja jest Matką Miłosierdzia także dlatego, że to Jej powierza Jezus swój Kościół i całą ludzkość. [...] w postawie doskonałej uległości wobec Ducha Świętego doświadcza bogactwa i powszechności Bożej miłości, która rozszerza Jej serce i pozwala ogarnąć nim cały rodzaj ludzki. [...] Maryja dzieli z nami naszą ludzką kondycję, jest jednak całkowicie otwarta na działanie łaski Bożej. Nie zaznawszy grzechu, potrafi współczuć z każdą słabością. Rozumie grzesznego człowieka i kocha go miłością Matki” (nr 120).

List apostolski *Tertio millennio adveniente*, ogłoszony 10 listopada 1994 roku, przygotowujący Jubileusz Roku 2000, wskazuje na Maryję, która towarzysząc Kościołowi, jest „wzorem wiary autentycznie przeżytej” (nr 43), na Maryję jako na „niewiastę posłuszną głosowi Ducha Świętego” (nr 48), jako „doskonały przykład miłości Boga i bliźniego” (nr 54).

Encyklika *Evangelium vitae*, ogłoszona 25 marca 1995 roku, podkreśla wartość życia ludzkiego w świetle Wcielenia: „Przyzwolenie Maryi, wyrażone w momencie Zwiastowania, i Jej macierzyństwo znajdują się u samego źródła tajemnicy życia, które Chrystus przyniósł ludziom (por. J 10, 10). Poprzez Jej zgodę na przyjęcie Słowa, które stało się ciałem, i opiekę nad Jego życiem, życie człowieka zostało uwolnione od wyroku ostatecznej i wiecznej śmierci.

Dlatego Maryja «jest Matką wszystkich, którzy odradzają się do życia, tak jak Kościół, którego Ona jest wzorem. Jest Matką tego życia, z którego wszyscy żyją. Rodząc życie, niejako odrodziła tych, którzy tym życiem mieli żyć»” (nr 102).

W encyklice *Ut unum sint* z 25 maja 1995 roku, poświęconej zagadnieniu ekumenizmu, Jan Paweł II zawiera Maryi jedność chrześcijan, ufny w moc Ducha Świętego: „A gdybyśmy chcieli zapytać, czy to wszystko jest możliwe, odpowiedź zawsze będzie brzmiała: «tak». Jest to ta sama odpowiedź, którą usłyszała Maryja z Nazaretu, ponieważ dla Boga nie ma nic niemożliwego” (nr 102).

Katechezy maryjne, które były prowadzone systematycznie od 7 września 1995 do 13 listopada 1997 roku, nawiązywały zwłaszcza do ósmego rozdziału

⁸ Tenże, *Nowy Katechizm darem dla wszystkich* (Przemówienie wygłoszone podczas uroczystości oficjalnego przekazania *Katechizmu...* Kościołowi, Watykan, 7 XII 1992), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 14(1993) nr 2, s. 9. Maryjne treści zawarte w *Katechizmie Kościoła katolickiego* można znaleźć przede wszystkim pod numerami: 144-149 (wiara Maryi); 466-470 (Boskie Macierzyństwo); 484-511 (Dziewica, Niepokalana, Matka Boga); 963-975 (Matka Kościoła, Wniebowzięta, Pośredniczka, obraz Kościoła); 1172 i 1187-1195 (rok liturgiczny); 1370 i 1419 (Eucharystia i Maryja); 2617-2619, 2622 (modlitwa Maryi); 2673n., 2682n. (modlitwa do Maryi).

soborowej Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* oraz do encykliki *Redemptoris Mater* ogłoszonej w Roku Maryjnym⁹.

W adhortacjach posynodalnych dotyczących poszczególnych kontynentów tematyka maryjna wkomponowana jest w treści synodalne. W Adhortacji apostołskiej *Ecclesia in Africa*, podpisanej przez Papieża w Nuncjaturze Apostolskiej w stolicy Kamerunu – Jaunde 14 września 1995 roku, odniesienie do Maryi wiąże się z wprowadzaniem Ewangelii w kulturę ludów afrykańskich: „O Maryjo, Matko Boga i Matko Kościoła, / dzięki Tobie w dniu Zwiastowania, / u zarania nowych czasów, / cała ludzkość i wszystkie jej kultury / z radością odkryły, że są zdolne / przyjąć Ewangelię” (nr 144).

Adhortacja *Vita consecrata*, ogłoszona 25 marca 1996 roku, dotycząca życia konsekrowanego oraz jego misji w Kościele i w świecie, rozwija tematykę maryjną w powiązaniu z radami ewangelicznymi (por. nr 18). Przedstawia Maryję jako obraz Kościoła, jako płodną Oblubienicę (por. nry 34, 112). Maryja jest obecna w życiu każdej osoby i każdej wspólnoty: „«Wszystkie instytuty życia konsekrowanego żywią przekonanie, że obecność Maryi ma podstawowe znaczenie zarówno dla życia duchowego każdej osoby konsekrowanej, jak i dla spójności, jedności oraz wzrostu całej wspólnoty».

Maryja jest bowiem wzniosłym przykładem doskonałej konsekracji, wyrażającej się pełną przynależnością do Boga i całkowitym oddaniem się Jemu. [...] Życie konsekrowane w Niej znajduje wspaniały wzór konsekracji Ojcu, jedności z Synem i uległości Duchowi Świętemu; ma świadomość, że przyłgnięcie do Chrystusa, do Jego «życia w ubóstwie i dziewictwie» oznacza także naśladowanie życia Maryi. [...] Dlatego synowska więź z Maryją stanowi uprzywilejowaną drogę wierności wobec otrzymanego powołania oraz najskuteczniejszą pomoc do wzrastania w nim i przeżywania go w pełni” (nr 28).

Encyklika *Fides et ratio* o relacji między wiarą a rozumem, ogłoszona 14 września 1998 roku, pozwala dostrzec głęboką troskę Ojca Świętego, by autentyczne poszukiwanie prawdy prowadziło do spotkania z Chrystusem. Tematyka maryjna jest pełną mądrości syntezą tej troski: „Można bowiem dostrzec głębokie podobieństwo między powołaniem Błogosławionej Dziewicy a powołaniem autentycznej filozofii. Podobnie jak Maryja Panna została wezwana do ofiarowania całego swojego człowieczeństwa i kobiecości, aby Słowo Boże mogło przyjąć ciało i stać się jednym z nas, tak też filozofia ma się przyczyniać swą refleksją racjonalną i krytyczną do tego, by teologia jako rozumie-

⁹ Całość poruszona przez Papieża problematyki mariologicznej obejmowała: syntezę biblijną i streszczenie nauki Kościoła o Maryi, aspekty teologiczne, pastoralne i duchowe tej nauki, metodologię przedstawiania tematów maryjnych, tytuły maryjne. Tematyka została ujęta w wymiarach trynitarnym, chrystologicznym, pneumatologicznym, eklezjologicznym i antropologicznym. Por. *La catechesi mariana di Giovanni Paolo II*, „Quaderni de L'Osservatore Romano” 1998, nr 39 (wyd. pol. Jan Paweł II o Matce Bożej. 1978-1998. Audiencje generalne, red. A. Szostek MIC, oprac. M. Filipiak, Wydawnictwo Księży Marianów, Warszawa 1999).

nie wiary była owocna i skuteczna. I podobnie jak Maryja, wyrażając przyzwolenie na zamysł zwiastowany Jej przez Gabriela, nie straciła bynajmniej swego prawdziwego człowieczeństwa i wolności, tak też myśl filozoficzna, przyjmując wyzwanie, jakie rzuca jej prawda Ewangelii, nic nie traci ze swej autonomii, gdyż dzięki temu wszelkie jej poszukiwania zostają skierowane ku najwznioślejszym celom. [...] Niech Stolica Mądrości będzie bezpiecznym portem dla tych, którzy uczynili swoje życie poszukiwaniem mądrości. Oby dążenie do mądrości, ostatecznego i właściwego celu każdej prawdziwej wiedzy, nie napotykało już żadnych przeszkód dzięki wstawiennictwu Tej, która rodząc Prawdę i zachowując ją w swoim sercu, na zawsze obdarzyła nią całą ludzkość” (nr 108).

Bulla *Incarnationis Mysterium* z 29 listopada 1998 roku, ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000, jest wezwaniem do kościelnej odnowy, która zaczyna się od spotkania z Chrystusem: „Spotykając Chrystusa, każdy człowiek odkrywa tajemnicę własnego życia” (nr 1). W zakończeniu dokumentu Papież zachęca wiernych do przeżywania żywej więzi z Maryją: „Radość jubileuszowa nie byłaby pełna, gdybyśmy nie kierowali spojrzenia ku Tej, która okazując pełne posłuszeństwo Ojcu zrodziła dla nas w ciele Syna Bożego. W Betlejem, gdy nadszedł dla Maryi «czas rozwiązania» (Łk 2, 6), napełniona Duchem Świętym wydała na świat Pierworodnego nowego stworzenia. Powołana, by być Matką Bożą, od dnia dziewiczego poczęcia Maryja przeżywała w pełni swoje macierzyństwo, wieńcząc je obecnością na Kalwarii u stóp krzyża. Mocą przedziwnego daru Chrystusa stała się tam również Matką Kościoła i wskazuje wszystkim drogę, która wiedzie do Syna” (nr 14).

W Adhortacji apostolskiej *Ecclesia in America* z 22 stycznia 1999 roku problematyka maryjna przedstawiona jest w powiązaniu z duszpasterskim celem tego dokumentu, obejmującym spotkanie z żyjącym Jezusem, nawrócenie, komunie i solidarność w Ameryce: „Przez Maryję spotykamy Jezusa” (nr 11)¹⁰. Sanktuaria, „za wspomżeniem Maryi” (tamże), są uprzywilejowanymi miejscami spotkania z Jezusem. Jako na szczególny przykład Papież wskazuje na sanktuarium Matki Bożej z Guadelupe, „Patronki całej Ameryki, Gwiazdy pierwszej i nowej ewangelizacji” (tamże). Ojciec Święty wyjaśnia motyw tego wyróżnienia: „Metyskie oblicze Dziewicy z Guadelupe od samego początku było na tym kontynencie symbolem inkulturacji Ewangelii. Maryja była Gwiazdą i Przewodniczką tego dzieła ewangelizacji. Niech przez Jej przemożne wstawiennictwo Ewangelia dociera do serc mężczyzn i kobiet w Ameryce, niech przenika ich kultury, przemieniając je od wewnątrz” (nr 70).

W Adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Asia* z 6 listopada 1999 roku tematyka maryjna pojawia się w zakończeniu dokumentu, między innymi w modlit-

¹⁰ Fragmenty adhortacji: *Ecclesia in America* i *Ecclesia in Asia* przytaczamy w przekładzie tłumacza (przyp. red.).

wie, której treść nawiązuje do podtytułu adhortacji: „O Jezusie Chrystusie, Zbawicielu oraz o Jego misji miłości i służby w Azji: «aby mieli życie i mieli je w obfitości» (J 10, 10)”. We wstępie do modlitwy zamykającej dokument Ojciec Święty pisze: „W obliczu tej wspaniałej misji, zwracamy się do Maryi, Matki Odkupiciela, do której, jak stwierdzili Ojcowie Synodalni, chrześcijanie Azji żywią wielką miłość, czcząc Ją jako swoją Matkę i Matkę Chrystusa. Na całym kontynencie są setki świątyń i sanktuariów maryjnych, w których gromadzą się nie tylko wierni katolicy, ale także wyznawcy innych religii. Maryi, wzorowi wszystkich uczniów i promiennej Gwieździe ewangelizacji, zawierzam Kościół w Azji na progu Trzeciego Tysiąclecia ery chrześcijańskiej, ufając, że Ona zawsze jest gotowa nas wysłuchać, pokładając nadzieję w Jej sercu, które nieustannie nas przygarnia, i w Jej modlitwie, która nigdy nie zawodzi” (nr 51).

Otwarcie Drzwi Świętych w bazylice Matki Boskiej Większej 1 stycznia 2000 roku było wydarzeniem o głębokiej maryjnej wymowie. W homilii, którą Ojciec Święty wygłosił podczas Mszy świętej, porównał on narodziny Jezusa do narodzin Kościoła, podkreślając obecność Matki Bożej w obu tych wydarzeniach: „«Maryja zachowywała wszystkie te sprawy i rozważała je w swoim sercu». [...] Dzisiaj, w pierwszym dniu nowego roku, na progu nowego roku, nowego tysiąclecia, Kościół odwołuje się do tego wewnętrznego doświadczenia Matki Bożej. [...] Maryja była obecna wśród Apostołów w dniu Pięćdziesiąticy; uczestniczyła bezpośrednio w narodzinach Kościoła. Od tamtego dnia Jej macierzyństwo towarzyszy dziejom odkupionej ludzkości, wędrowce wielkiej ludzkiej rodziny, dla której przeznaczone jest dzieło odkupienia.

Na początku roku 2000, gdy wkraczamy w czas jubileuszowy, zawierzamy się, Maryjo, Twojej macierzyńskiej «pamięci». Wchodzimy na ten szczególny szlak dziejów zbawienia, który jest wciąż żywy w Twoim Sercu Matki Boga. Zawierzamy Ci dni nowego roku, przyszłość Kościoła, ludzkości, całego świata.

Maryjo, Matko Boża, Królowo Pokoju, czuwaj nad nami. Maryjo, zbawienie Ludu Rzymskiego, módl się za nami.

Amen!”¹¹.

W najnowszej encyklice *Ecclesia de Eucharistia* Ojciec Święty potwierdził fundamentalne prawdy o tym, że Eucharystia i ofiara Chrystusa na Kalwarii są jedną i tą samą ofiarą (por. nr 12), że ofiara ma zawsze kosmiczny charakter, gdyż jest sprawowana na ołtarzu świata (por. nr 8). Prowadzi to do wniosków bardzo użytecznych dla maryjnego wymiaru Mszy świętej:

1. Istnieje analogia pomiędzy „fiat” wypowiedzianym przez Maryję w odpowiedzi na słowa archanioła a „amen” wypowiedzianym przez każdego wiernego w chwili, gdy otrzymuje Ciało Pańskie (por. nr 55).

¹¹ Jan Paweł II, *Wkraczamy w rok 2000 z Maryją* (Homilia podczas Mszy św. odprawionej po uroczystości otwarcia Drzwi Świętych w bazylice Matki Boskiej Większej, Rzym, 1 I 2000), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 21(2000) nr 2, s. 23n.

2. Maryja w całym życiu za swój przyjęła ofiarniczy wymiar Eucharystii, który znajduje swoje wypełnienie na Kalwarii.

3. W Eucharystii, pamiątce Kalwarii, jest obecne to wszystko, czego Chrystus dokonał przez swoją mękę i śmierć. A zatem nie brakuje również tego, co Chrystus uczynił dla Matki ku naszemu pożytkowi. Przyjmowanie Eucharystii zakłada zatem nieustanne przyjmowanie tego daru (por. nr 57). Tak jak pojęcia Kościół i Eucharystia są ze sobą nierozzerwalnie związane, tak również jest w odniesieniu do Maryi i do Eucharystii (por. nr 57).

ŻYWA WIĘŹ Z CHRYSTUSEM I JEGO MATKĄ

Duchowość maryjna Jana Pawła II posiada głęboki wymiar trynitarny, chrystologiczny, pneumatologiczny, eklezjologiczny, kontemplacyjny i misyjny. Z pewnością jego nauczanie o Maryi i jego świadectwo sprawiają, że w przyszłości będzie on wspominany jako wyjątkowa osobowość nacechowana maryjną duchowością. Doktrynalne treści pism papieskich pozwalają nam dostrzec bogactwo jego życia wewnętrznego. Tematyka maryjna jest zawsze harmonijnie wkomponowana w inne poruszane przez niego tematy. Można powiedzieć, że jego nauczanie jest żywą teologią, która stała się kontemplacją i apostolskim zaangażowaniem.

Motto „Totus Tuus”, jak zauważyliśmy wcześniej, jest bardzo głęboką i w pewnym sensie oryginalną interpretacją nauczania św. Ludwika Marii Grignon de Montfort. Maryjna postawa Jana Pawła II wskazuje na dynamikę ukierunkowaną od kontemplacji Chrystusa do przemiany w Chrystusa i do głoszenia Go. Ojciec Święty zachęca do patrzenia na Maryję jako na „doskonałą ikonę macierzyństwa Kościoła” (*Rosarium Virginis Mariae*, nr 15).

Maryjna postawa Ojca Świętego jest intymną więzią syna z matką, jest życiowym zjednoczeniem z Nią, na wzór umiłowanego ucznia, który „wziął Ją do siebie” (J 19, 27), wprowadzając Ją we własne życiowe sprawy. Dlatego przyjmuje on żywą, macierzyńską obecność Maryi „w tym wszystkim, co stanowi jego własne życie wewnętrzne, poniekąd jego ludzkie i chrześcijańskie «ja»” (*Redemptoris Mater*, nr 45). Ta duchowość maryjna konkretyzuje się w naśladowaniu żywej wiary Maryi dlatego, że chodzi tutaj „nie tylko o samą naukę wiary, ale także o życie z wiary»” (tamże, nr 48).

Doktrynalną i egzystencjalną treść „Totus Tuus” w nauczaniu oraz duchowym i apostolskim doświadczeniu Jana Pawła II, zawsze w wymiarze trynitarnym, chrystologicznym, pneumatologicznym, eklezjologicznym i misyjnym, można ująć w następujący sposób: Jeśli Kościół czci w Niej „rodzicielkę Syna Bożego i z tego powodu najbardziej umiłowaną córkę Ojca i przybytek Ducha Świętego” (*Lumen gentium*, nr 53), to jest tak dlatego, że widzi w Niej zawsze „wybraną córkę Ojca, doskonały przykład miłości Boga i bliźniego” (*Tertio*

millennio adveniente, nr 54), nieodłącznie związaną ze zbawczymi planami Bożymi, „posłuszną głosowi Ducha Świętego” (tamże, nr 48), która z „doskonałą wrażliwością” (*Redemptoris Mater*, nr 13) „pozwołała się prowadzić przez Jego wewnętrzne działanie” (*Tertio millennio adveniente*, nr 48).

MACIERZYŃSKA OBECNOŚĆ MARYI

W maryjnej doktrynie Jana Pawła II wyraźnie uwidacznia się jej relacyjny charakter. Ojciec Święty nieustannie wskazuje na czynną macierzyńską obecność Maryi w życiu każdego wierzącego i każdej chrześcijańskiej wspólnoty. Czynna obecność Maryi w drodze Kościoła konkretyzuje się w macierzyńskim towarzyszeniu mu, gdyż „przyświeca Ona pielgrzymującemu Ludowi Bożemu jako znak niezachwianej nadziei i pociechy, dopóki nie nadejdzie dzień Pański” (*Lumen gentium*, nr 68; por. *Redemptoris Mater*, nr 51-52). Przygotowując się do trzeciego tysiąclecia, Kościół przeżywał obecność Maryi zawsze w relacji z Chrystusem jako centrum historii (por. *Tertio millennio adveniente*, nr 43).

„Sobór podkreśla – przypomina Jan Paweł II – iż Bogarodzica jest już eschatologicznym wypełnieniem Kościoła” (*Redemptoris Mater*, nr 6). „W ten sposób Maryja, obecna w tajemnicy Chrystusa jako Matka, staje się – z woli Syna i za sprawą Ducha Świętego – obecna w tajemnicy Kościoła. Jest to nadal obecność macierzyńska” (tamże, nr 24).

DROGA KONTEMPLACJI

Kontemplowanie Chrystusa w szkole Maryi prowadzi do zaangażowania się w świętość i ewangelizację. Polega ono na kontemplowaniu Chrystusa, kochaniu Go i głoszeniu w jedności z Maryją, przez pośrednictwo Serca Maryi. Obecność Maryi w sercu Kościoła sprawia, że staje się on Kościołem kontemplującym, świętym i misyjnym. Kościół w swojej drodze nadziei poprzez historię zachęcany jest do „naśladowania kontemplacji Maryi” (*Novo millennio ineunte*, nr 59), albowiem „Maryja jest osobą modlącą się, wzorem kontemplacji, ikoną chwały” (*Redemptoris Mater*, nr 33).

W Liście apostolskim *Rosarium Virginis Mariae* Jan Paweł II wyznaje: „Różaniec to modlitwa, którą bardzo ukochałem. [...] na kanwie słów Pozdrowienia Anielskiego (*Ave Maria*) przesuwają się przed oczyma naszej duszy główne momenty z życia Jezusa Chrystusa. Układają się one w całość tajemnic radosnych, bolesnych i chwalebnych. Jakbyśmy obcowali z Panem Jezusem poprzez – można by powiedzieć – Serce Jego Matki” (nr 2). Czyniąc to wyznanie, Ojciec Święty jednocześnie zachęca wszystkich „do kontemplowania oblicza Chrystusa w towarzystwie i szkole Jego Najświętszej Matki. [...]

Odmawiać Różaniec bowiem to nic innego, jak kontemplować z Maryją oblicze Chrystusa” (nr 3), w czym „Maryja jest Matką, Nauczycielką i Przewodniczką” (nr 37). „Przez różaniec lud chrześcijański niejako wstępuje do szkoły Maryi, dając się wprowadzić w kontemplację piękna oblicza Chrystusa i w doświadczenie głębi miłości” (nr 1).

Konkludując powyższe rozważania, możemy stwierdzić wraz z Janem Pawłem II: „Różaniec jest jedną z tradycyjnych dróg modlitwy chrześcijańskiej stosowanej do kontemplowania oblicza Chrystusa” (tamże, nr 18)¹².

DROGA DOSKONAŁOŚCI

Maryja jest matką, wzorem, przewodniczką i nauczycielką na całej drodze doskonałości, na drodze ku pełnemu ukształtowaniu się w nas Chrystusa, pod wpływem uświęcającego działania Ducha Świętego, zgodnie ze zbawczymi planami Ojca. „Maryja [...] szła naprzód w pielgrzymce wiary i utrzymała wiernie swe zjednoczenie z Synem aż do Krzyża” (*Redemptoris Mater*, nr 2). Oczywiście jest Jej „doskonała wrażliwość na działanie Ducha Świętego” (tamże, nr 13). Maryja jest zatem dla Kościoła „wzorem wiary autentycznie przeżytej” (*Tertio millennio adveniente*, nr 43), to znaczy wiary urzeczywistniającej się w zaangażowaniu i doświadczeniu życia. Duchowość maryjna Kościoła, do której zachęca Ojciec Święty, znajduje swoje przypieczętowanie w naśladowaniu Jej „życia z wiary” (*Redemptoris Mater*, nr 48). W całym procesie wzrastania w świętości Maryja jest Matką, wzorem, pośredniczką, nauczycielką i przewodniczką oraz jawi się nam także jako „pierwsza «uczennica» swojego Syna” (tamże, nr 20).

„Poprzez tę wiarę Maryja jest doskonale zjednoczona z Chrystusem w Jego wyniszczeniu. [...] ta heroiczna wiara Maryi «wyprzedza» apostolskie świadectwo Kościoła, i trwa stale w jego sercu, utajona jako szczególne dziedzictwo objawienia się Boga” (tamże, nr 27).

Jan Paweł II naucza dalej, że dla Maryi „zgoda na macierzyństwo jest nade wszystko owocem całkowitego oddania się Bogu w dziewictwie. [...] Ona macierzyństwo swoje przyjęła i pojęła od początku jako całkowite oddanie siebie, swojej osoby zbawczym zamierzeniom Najwyższego. [...] Ten podstawowy fakt

¹² „Maryja jest niedoścignionym wzorem kontemplacji Chrystusa. Oblicze Syna należy do Niej ze szczególnego tytułu. [...] Nikt nie oddawał się równie pilnie kontemplowaniu Chrystusowego oblicza, jak Maryja. Oczy Jej Serca skupiły się w jakiś sposób na Nim już w chwili Zwiastowania, gdy Go poczęła za sprawą Ducha Świętego; w następnych miesiącach zaczęła odczuwać Jego obecność i domyślać się Jego rysów. [...] Kiedy wreszcie wydała Go na świat w Betlejem, również Jej oczy cielesne spoglądały czule na oblicze Syna, którego «owinęła w pieluszki i położyła w żłobie» (Łk 2, 7)”. *Rosarium Virginis Mariae*, nr 10.

„Maryja żyje z oczyma zwróconymi na Chrystusa i skarbi sobie każde Jego słowo: «Zachowywała wszystkie te sprawy i rozważała je w swoim sercu» (Łk 2, 19; por. 2, 51)”. Tamże, nr 11.

bycia Matką Syna Bożego jest od początku w pełni otwarty na osobę Chrystusa oraz na Jego dzieło, na całe Jego posłannictwo” (tamże, nr 39).

„Maryja, która od początku oddała się bez reszty osobie i dziełu Syna, nie mogła tego macierzyńskiego oddania nie przenieść od początku na Kościół. Macierzyństwo Jej – po odejściu Syna – pozostaje w Kościele jako pośrednictwo macierzyńskie” (tamże, nr 40).

Różaniec więc, w którym wraz z Maryją kontemplujemy oblicze Chrystusa, jest „modlitwą o wielkim znaczeniu, przynoszącą owoce świętości” (*Rosarium Virginis Mariae*, nr 1). Różaniec bowiem „przenosi nas mistycznie, byśmy stanęli u boku Maryi, troszczącej się o ludzkie wzrastanie Chrystusa w domu w Nazarecie. Pozwala Jej to wychowywać nas i kształtować z tą samą pieczołowitością, dopóki Chrystus w pełni się w nas nie ukształtuje (por. Ga 4, 19). To działanie Maryi oparte jest całkowicie na działaniu Chrystusa i zupełnie Mu podporządkowane” (tamże, nr 15). Celem różańca „jest ukształtowanie ucznia według Serca Chrystusa” (tamże, nr 17). W ten sposób różaniec „pomaga nam wzrastać w tym upodabnianiu się aż do osiągnięcia celu, którym jest świętość” (tamże, nr 26).

MISYJNA DROGA

Misja Kościoła jest misją macierzyńską: przyjmować Jezusa i przekazywać Go. Kościół uczy się tego macierzyństwa od Maryi, a jednocześnie Maryja jest Matką za pośrednictwem Kościoła. Ona „wyprzedza apostolskie świadectwo Kościoła, i trwa stale w Jego sercu” (*Redemptoris Mater*, nr 27). „Maryja swym nowym macierzyństwem w Duchu obejmuje każdego i wszystkich przez Kościół. W tym znaczeniu Maryja – Matka Kościoła jest także jego wzorem” (tamże, nr 47). Relacja Kościoła misyjnego do Maryi wyraża się w tym, że „Kościół uczy się od Maryi swego własnego macierzyństwa” (tamże, nr 43). „Kościół rozpoznaje ów macierzyński wymiar swojego powołania, który związany jest istotowo z jego sakramentalną naturą [...]. Jak Maryja na służbie tajemnicy Wcielenia, tak Kościół pozostaje na służbie tajemnicy «usynowienia» przez łaskę” (tamże). Taki był kierunek nauczania Soboru Watykańskiego II, gdyż rozważając tajemnicę Maryi i naśladowując Jej cnoty, Kościół „dzięki przyjmowanemu z wiarą Słowu Bożemu sam także staje się matką: przez przepowiadanie bowiem i chrzest rodzi do nowego i nieśmiertelnego życia dzieci poczęte z Ducha Świętego i zrodzone z Boga” (*Lumen gentium*, nr 64).

*

Motto „Totus Tuus” przeżywane przez Jana Pawła II, jak wskazuje na to jego osobiste świadectwo, staje się syntezą dziękczynienia za macierzyńską

obecność Matki Najświętszej w całym jego życiu, a w sposób szczególny podczas jego pontyfikatu oraz w historycznej wędrówce pielgrzymującego Kościoła: „Ileż łask otrzymałem w tych latach od Najświętszej Dziewicy poprzez różaniec. Magnificat anima mea Dominum! Pragnę wznosić dziękczynienie Panu słowami Jego Najświętszej Matki, pod której opiekę złożyłem moją posługę Piotrową: Totus Tuus!” (*Rosarium Virginis Mariae*, nr 2).

Po dokonaniu przeglądu bogatego nauczania Ojca Świętego Jana Pawła II o osobie Maryi i Jej misji w odniesieniu do nas, chrześcijan, możemy powiedzieć, że Matka Najświętsza jest tak blisko Chrystusa, jak blisko człowieka jest jego cień: gdzie jest Chrystus, tam jest także Maryja, „korna, a w takiej u aniołów cenie”¹³. Jest Ona bowiem cała Chrystusowa, stworzona dla Niego i dla nas oraz ze względu na Niego samego. Nie można prawdziwie kochać Matki Bożej bez obudzenia w sobie miłości do Chrystusa, która ma fundamentalne znaczenie. To razem z Maryją i w zjednoczeniu z Nią wypowiadamy końcowe „Totus Tuus”, wyrażając tym samym ową podstawową i jedyną zależność wynikającą z tego, że jesteśmy stworzeni i ukierunkowani na Stwórcę. Wypowiadamy nasze „Totus Tuus” Matce Najświętszej i razem z Nią, gdyż to Jej Jezus na Kalwarii oddał nas, w osobie Jana, powierzył nas Jej opiece i macierzyńskiej miłości, podkreślając w ten sposób, że staliśmy się dziećmi Bożymi przez Chrzest święty, który właśnie posiada wymiar maryjny. Głowa bowiem nie może się narodzić bez ciała, jak twierdził już w drugim wieku Ignacy Antiocheński.

Oddanie się Chrystusowi przez ręce Maryi pozwala nam uczestniczyć pełniej w życiu Ducha. Jest Ona rzeczywiście niepokalaną Oblubienicą Ducha Świętego, jak nauczał Leon XIII w encyklice *Divinum illud* z 9 marca 1897 roku. Ta uprzywilejowana pozycja sprawia, że Maryja staje się Tą, która ożywia Kościół i kieruje całym jego życiem.

Św. Ludwik Grignion de Montfort podkreślał w swoim *Traktacie o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny*, że przez Maryję rozpoczęło się zbawienie świata i przez Maryję musi się ono dopełnić.

Tłum. z języka włoskiego *Dariusz Chodyniecki*

¹³ Dante Alighieri, *Boska komedia*, cz. 3 „Raj”, p. 33, w. 2, tłum. E. Porębowicz, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1990, s. 486.